

ביאורים בתורת רבינו

לקוטי שיחות
מכ"ק אדמו"ר מליובאוויטש
עם ביאור ופירוש

פרשת ואתחנן

בענין החידוש בבית המקדש השלישי
שיכלול את מעלות הראשון והשני

שנת חמשת אלפים שבע מאות שמונים וארבע לבריאה

החזקת מכון 'ביאורים במאמרי רבינו'

מוקדשת לחיזוק ההתקשרות לכ"ק אדמו"ר נשיא דורנו
על-ידי ועד ידידי המכון

ר' שמואל ומשפחתו שיחיו אייזנברג
הרב לייבל ומשפחתו שיחיו בוימגארטען
ר' ירחמיאל מנחם מענדל ומשפחתו שיחיו גולדשמיד
ר' מנחם מענדל ומשפחתו שיחיו גורביץ
ר' יהודה ומשפחתו שיחיו דוידאו
ר' מנחם מענדל ומשפחתו שיחיו פישר
הרב יצחק ומשפחתו שיחיו רסקין

קובץ זה נדפס על-ידי ולזכות

הרה"ח ר' **משה דוב**
ומשפחתו שיחיו

אייאש

להצלחה רבה ומופלגה
בכל אשר יפנו

ולזכות ר' **יוסף יצחק**
בן אסתר שרה
לרפואה קרובה ושלמה

קובץ זה נדפס לעילוי נשמת

ר' **חיים משה**

בן ר' **שלום דובער** ע"ה

גולדשמיד

נלב"ע כט תמוז ה'תשפ"ד
נדפס על ידי משפחתו שיחיו

קובץ זה נדפס לעילוי נשמת

מרת **דבורה סימה**

בת ר' **אליהו צבי**

איינבינדער

נלב"ע מוצש"ק פ' וארא
ד' שבט ה'תשפ"ד

קובץ זה נדפס
לעילוי נשמת

הרה"ג הרה"ח בעל כשרון,

בעל מדות ויר"ש

התמים הרב ר' **יואל** ז"ל

בן הרה"ח התמים

ר' **רפאל נחמן הכהן** ז"ל

כהן

ה'חוזר' של כ"ק אדמו"ר

ועמוד התווך

של ההוצאה לאור של תורתו

אשר ממימיו שתינו אנו,

וביאוריו העמוקים שזורים במאמרים

ובשיחות שהוצאו לאור ע"י המכון

סייע רבות לאורך השנים למפעלנו

באופן אישי, והיה לנו לעינינים בכל

שאלה שהתחבטנו בה

נלב"ע וא"ו מנחם-אב ה'תשפ"א

ת.נ.צ.ב.ה.

כרך חדש!

ביאורים במאמרי רבינו

עכשיו במחיר השקה **40** ש"ח

17 מאמרי חסידות של הרבי למעגל השנה, מפורשים ומבוארים.

על-פי כתיבי חסידות חב"ד ושיעורי הרב יואל כהן ע"ה.

מעתה כל אחד יכול ללמוד!

רבים מבקשים וכמהים לעסוק בתורת רבינו, אך לשם כך דרוש ידע מוקדם במושגי החסידות, שפתה וסגנונה, ועל כל אלה דרוש ישוב הדעת. הביאור שלפנינו נותן ביד קהל הלומדים את הדרוש על-מנת לעסוק בתורת רבינו בהבנה ובהעמקה.

מאת הרב מנחם מענדל אשכנזי

- ביאור קצר ותמציתי - משולב בגוף המאמר
- ביאור מושיג, הרחבת הביאור ועוד - בשולי הגיליון
- סיכום כל סעיף • הסברת מהלך המאמר
- מפתח מושיגים

להשיג בחנויות המובחרות

קובץ זה נדפס לעילוי נשמת הו"ח התמים ר' יעקב בן הרה"ח מאיר צבי ע"ה סטמבלר חסיד נאמן ומסור לכ"ק אדמו"ר נשיא דורנו נלב"ע י"א ניסן ה'תש"ע ת.נ.צ.ב.ה

קובץ זה נדפס על-ידי ולזכות ר' דניאל וזוגתו מרת יהודית לנחת רוח חסידי אמיתי מילדיהם שירלי, לוי יצחק, חיה מושקא, שרה רחל, מרים ריזל, חנה שיחיו לאורך ימים ושנים טובות

פרשת ואתחנן

יט

מילואים

לביאור א: ישנו הבדל משמעותי בין המשל של אור השמש להשראת הקדושה במשכן; אור השמש אינו מתייחס לחלל העולם כלל (שמאיר בו רק בבחינת מקיף). משא"כ במשכן, הרי הקדושה חדרה בפנימיות בדברים שמהם נבנה, ואפילו במקום המשכן (ראה לקו"ש ח"ז ע' 8-167). הדוגמא מאור השמש, היא רק לפרט זה שהאור שבחלל העולם הוא מצד השמש ולא מצד העולם. (ואולי אפ"ל, שהקדושה שהיתה במשכן היא דוגמת המבואר בלקו"ש ח"ג ע' 871 הערה 33 בענין ד"כי ברח העם" שביצי"מ. ע"ש) (ספר הערכים ח"ב ע' תשג מילואים להע' 609).

לביאור ב: מילואים: "בת קול" נוצרת כאשר הקול נתקל בקיר או בדבר אחר שעוצר בעדו, והדבר גורם לקול להיזרק לאחור ולהדהד. אך במתן תורה, כיוון שהקול חדר בפנימיותם של כל הנבראים, לא היה לו 'הד'. (ולדוגמא מזריקת כדור: כאשר הכדור נתקל בקיר, הוא חוזר לאחור. אך במקרה שהקיר יספוג לתוכו את הכדור הנזרק, הוא לא יחזור לאחור. וכן הוא לגבי קול, שאם יספג בקיר לא יהיה לו בת קול). אמירת הקב"ה "אנוכי הוי' אלוקיך" היתה בקול גדול שחדר בכל העולם גם בדומם ולא היה דבר שיכול היה לעצור בעדו ולחסום אותו, ולכן לא הייתה לו 'בת קול'.

אלא) קיום הציווי, שהאדם יעשה פעולה בעולם (כפי הציווי). ובמילא בתורה מודגש המעלה ובמצוות מודגש המטה.

ולכן, מחולקים הם גם בפעולה שנעשית על ידם באדם (הלומד תורה ומקיים המצוה) ובעולם: הפעולה שנעשית ע"י לימוד התורה, עיקרה אינו הברור והיזכר של שכל האדם, אלא מה שמאיר ונרגש באדם ובעולם חכמתו של הקב"ה שלמעלה מהעולם. אבל הפעולה שע"י קיום המצוות, עיקרה הוא הברור והיזכר וההעלאת של כחות וגדרי האדם שמקיים את המצוה, ושל הדברים שבעולם שבהם מקיימים את המצוה, שנעשים כלים לאלקות.

וחילוק זה שבין לימוד התורה וקיום המצוות הוא גם בנוגע לגילוי אחדותו ית' שנמשך על ידם באדם ובעולם: ע"י לימוד התורה, מאיר בעולם גילוי אחדותו ית' כפי שהוא מצד בחינת האלקות (תורה) שלמעלה מעולם, אבל אין זה פועל בעולם עצמו. וע"י קיום המצוות, נפעל באדם ובעולם עצמם, שהם יהיו כלים לגילוי יחודו ית'.

[כלומר, ענין יחודו ית' כפי שהוא מצד התורה הוא - שמצד התורה, העולם הוא בטל במציאות. וזה שהעולם בטל במציאות אינו מצד גדרי העולם עצמו, אלא מצד התורה שלמעלה מהעולם. ולכן, גם כאשר ע"י לימוד התורה, מתגלה ענין זה בעולם - אופן הגילוי הוא שאין נראה בעולם ה"מציאות" שלו, אבל לא שנפעל ביטול במציאות העולם עצמו. והמצוות פועלים ביטול במציאות העולם עצמו].

לביאור יב: בעומק יותר: התורה היא חכמתו של הקב"ה שלמעלה מהעולם, אלא שאח"כ ירדה למטה ונתלבשה בשכל אנושי ובדברים גשמיים, וגם לאחר שירדה למטה היא דבר השם, חכמתו של הקב"ה שלמעלה מהעולם. משא"כ המצוות (ציוויים) הרי הכוונה בהם היא (לא הציווי עצמו,

ביאורים במאמרי רבינו

www.biurim.co.il

לתרומות: biurim.co.il/shutfut

סעיף ו: ובעבודת האדם: תורה נמשלה לאור היום, כיוון שהיא המשכה מלמעלה, שאמנם עוסקת בנידונים גשמיים, אבל לא משפיעה עליהם בפנימיות. המצוות נמשלו לאור הנר, שהופך את השמן והפתילה לאור, כיוון שהם ציווי אל האדם, שמקיימים בכוחו שלו ועל ידי דברים גשמיים.

סעיף ז: אמנם גם פעולת המצוות היא תוצאה של ציווי – גילוי מלמעלה. משא"כ בעל תשובה, שהיה רחוק מגילוי אור, הרי התשובה באה מפנימיותו. וכן, שפעולת המצוות היא רק בדברי היתר, והתשובה מתקנת גם הניצוצות שבאיסורים.

סעיף ח: וזהו מעלת בית שני: בבית ראשון היו ישראל בבחינת צדיקים, ולא היה בכוחם לעשות את העולם מצד עצמו כלי לקדושה. אבל בבית שני היו בעלי תשובה, ועשו את הגשמיות עצמה כלי למקדש, ועד שכורש הוא שציווה לבנותו.

סעיף ט: בבית שלישי תהיה נחמה על שני המקדשות – שיכלול הן את האור הנעלה שהיה בבית ראשון, והן את הפעולה בעולם שהיתה בבית שני (שלכן היה גדול יותר 'במקום ובשנים' – גרדי העולם).

סעיף י: וזהו מה שבבית ראשון היתה גם קדושת ארץ ישראל נעלית יותר, והיו תוקעין בראש השנה שחל בשבת גם ב'מדינה'. אבל קדושה זו הסתלקה בחורבן, ודווקא הקדושה בזמן בית שני לא פסקה, כיוון שקיום הקדושה תלוי בזיכרון התחנות.

סעיף יא: על דרך זה היה בלחות: בזמן לוחות ראשונות היו ישראל צדיקים, אבל לבסוף הלוחות הגשמיים נשברו והאותיות פרחו. ודווקא הלוחות השניות שבאו לאחרי התשובה – לא היתה בהן שבירה.

סעיף יב: וזהו הקשר לפרשת ואתחנן, שכוללת את מעלת הצדיקים והבעלי תשובה: מצד אחד נאמרה הפרשה לאחרי חטאי ישראל, וכוללת דברי תוכחה. ומאידך, מסופר בה סיפור מתן תורה כמו שהיה לפני החטא.

סעיף יג: עניין זה נרמז במילה 'ואתחנן' – בגימטריא תקט"ו, שהוא עניין חיבור מוחין ומידות (ת"ק – שבע המידות; ט"ו בגימטריא י-ה – מוחין). וכיוון שכל העניינים נמשכים על ידי התורה, לכן קוראים פרשה זו לאחרי תשעה באב, כדי לפעול את שני המעלות בבניין בית המקדש השלישי.

פתח דבר

בשבח והודיה לה' יתברך, מוגשת בזה לפני ציבור הלומדים שיחה נוספת בסדרת 'ביאורים בתורת רבינו'.

שיחה זו נדפסה בלקוטי שיחות חלק ט' ע' 61 ואילך. כאן נוספו לה קיצורים וסיכומים, ונתבארו העניינים והמושגים המובאים בה.

הביאורים נלקטו ונכתבו על ידי הרה"ת ר' מנחם מענדל שיחי' אשכנזי, והסתייענו רבות בהסברים שהשמיע הרה"ח ר' יואל ע"ה כהן בהזדמנויות שונות.

*

תודנתו נתונה להרה"ת לוי יצחק שיחי' אפשטיין על כתיבת הסיכומים ועריכת הביאורים. כמו כן מודים אנו להנהלת קה"ת על נתינת רשות מיוחדת להדפסת השיחות.

*

שיחה מבוארת זו, מצטרפת לשיחות ומאמרים שיצאו לאור על ידינו בשנים קודמות, ובייחוד לסט הספרים "ביאורים במאמרי רבינו", שני כרכים, המאגד שלושים ואחד מאמרים.

בשעה טובה ומוצלחת יצא לאור בימים אלה הספר השלישי בסדרה, הכולל שבע-עשרה מאמרים נוספים מסודרים לפי מועדי השנה, ערוכים מחדש בצורה בהירה. את הספרים ניתן להשיג בקה"ת ובחנות הספרים המובחרות.

לבקשת רבים, ניתן להוריד את הקונטרס, כמו גם הקונטרסים האחרים שנתבארו על ידינו, בכתובת: www.biurim.co.il.

*

כבר אמר דוד המלך, "שגיאיות מי יבין" (תהלים יט, יג). יתכן כי נפלו אי-הבנות בעניינים המבוארים. על כן בקשתנו שטוחה בפני ציבור המעיינים לשלוח אלינו את הערותיהם ונתקנם בהזדמנות הראשונה אי"ה.

יהי רצון מהשי"ת כי העיסוק בדא"ח בכלל ובתורת רבינו במיוחד, יזרו את קיום הייעוד: "כי מלאה הארץ דעה את ה' כמים לים מכסים" (ישעיה יא, ט).

ערב שבת קודש פרשת ואתחנן ה'תשפ"ד

כתובת למשלוח הערות: ת.ד. 485 כפר חב"ד. או: mm.ashkenazi@gmail.com
לתרומות: שם החשבון - תורת רבינו. בנק מרכנתיל סניף 732 בני ברק, חשבון 89915935.

תוכן כללי

בבית ראשון היה אור נעלה יותר, אבל עיקרו נמשך מלמעלה, ולכן קדושת ארץ ישראל בטלה בשעת החורבן • בבית שני היתה מעלת התשובה, וקדושתו היתה מצד גרדי העולם עצמו – כשם שבעל תשובה מגלה את הקדושה שיש בנברא עצמו * בבית המקדש השלישי תהיה נחמה כפולה, כיוון שיכלול את שתי המעלות

א. כתב הטורי, שמפרשת בראשית ועד שבעה עשר בתמוז "מפטירין מענין הפרשיות דומה בדומה ומשם ואילך לפי הזמן ולפי המאורע".

אעפ"כ, מאחר שכל עניני התורה הם בתכלית הדיוק², הרי מזה שקבעו להפטיר את הפטרות השבתות שמשבעה עשר בתמוז ואילך בפרשיות מסוימות – דברי ירמי' לפרשת פינחס (או מטות) וכו' נחמו לואתחנן וכו' – מובן, שאע"פ שבעיקרו של דבר הרי הן "לפי הזמן" ו"המאורע" – מכל מקום, יש להפטרות אלו קשר³ גם לפרשיות הללו⁴.

ב. איתא במדרש עה"פ נחמו נחמו – עמי⁶ שטעם הכפל "נחמו נחמו" –

1) אר"ח סתכ"ח. וכו"ה בשו"ע ורמ"א שם סעיף ח'. וראה תוס' (מגילה לא, ריש ע"ב). רמב"ם הל' תפלה פי"ג הי"ט.

2) ובפרט, שגם הפרשיות ד"ומשם ואילך" יש להן שייכות ל"פורענותא" ול"נחמתא" – ראה של"ה חלק תושב"כ ר"פ וישב. וראה גם שם שסו, א ואילך בנוגע להפרשיות שבין המצרים.

3) ונרמז גם בלשון הטור (שתחלתו הובא בפנים) "דברי ירמי' ל'פונח וכו'" – אף שלכאורה ה' מספיק שימנה (כמוש"כ בשו"ע וכן הוא בתוס' מגילה לא, ב) רק את שמות ההפטרות וסדרן, מבלי להזכיר בכל הפטרה את הפרשה.

4) אלא שיש הפטרות ששייכות לשתי פרשיות [וכמו: "דברי ירמי'" ששייכת הן לפנחס והן למטות * ; עני' סוערה – לראה וגם לכי תצא].

*שמעו - י"ל ששייכת רק למטע. וזה שמפטירין שמעו כשמטות ומטעין מחוברין הוא ע"פ הכלל דההפטרות צ"ל מעין הקריאה שבה מסיימין (שו"ע אר"ח סו"ט רפד וסו"ט סתח) ומה שבטור שם כותב "שמעו דבר ה' לראשי

5) אלא שטעם השייכות לפרשה - יש הפטרה שייכת יותר, וכמו ויד' ה' - לפינחס; וידבר דוד - להאינו.

6) ישע"י מ, א.

המטות - הרי כוונת הטור היא (בעיקר) להורות זמן קריאתה (ושייכות ההפטרות להפרשיות שבטור - ראה הערה הקודמת - היא רק ברמז).

[מה שכותב ל"ראשי המטות" - דלכאורה הרי לפעמים היא רק למטע (אבל א"א שתה"י רק למטות).

כן קשה שפ' מטעין אינו מזכיר כלל - יש לומר, שזהו מפני שרק בשתי קביעות בלבד – ודהמעוברות - הוי מטות ומטעין נפרדות (ראה הלוחות שבטור שם).

ולהעיר אשר היפוכו באבודהם, דמכיר סדר ההפטרות - רק כשהפרשיות נפרדות!

אבל אינו, כי נכצ"ל דהפטרות שמעו יש בה גם שייכות לראשי המטות - שהרי גם למ"ד (הובאו בבי" סו"ט רפד) דבשני פרשיות מחוברות מפטירין בהפטרות פ' ראשונה - מפטירין שמעו.

פרשת ואתחנן

יז

והדבר מרמז גם על יחוד בית ראשון עם בית שני, כי בית ראשון הוא⁷⁴ בחי' י"ה, ובית שני – ו"ה.

וזהו גם אחד הטעמים לכך שבשבת הראשונה שבה מתחילה הנחמה – מיד לאחר ת"ב, קורין פ' ואתחנן – לפי שכל הענינים נמשכים על ידי התורה, וכיון שהעלי' המתבקשת להופיע לאחר ת"ב היא שיהיו שתי המעלות – של בית ראשון ובית שני – יחדיו, על כן קוראים בתורה פ' ואתחנן שענינה הוא יחוד י"ה עם ו"ה,

(משיחת שמחת בית השואבה תשכ"ד. ש"פ 9 ואתחנן תשכ"ח)

סיכום: ענין זה נרמז במילה 'ואתחנן' – בגימטריא תקט"ו, שהוא ענין חיבור מוחין ומידות (ת"ק – שבע המידות; ט"ו בגימטריא י-ה – מוחין). וכיוון שכל הענינים נמשכים על ידי התורה, לכן קוראים פרשה זו לאחר תשעה באב, כדי לפעול את שני המעלות בבניין בית המקדש השלישי.

74) ראה רש"י שם ע' 20 (אוה"ת לני"ך

75) ראה לקו"ש ח"ז ע' 91 הערה 63.

סיכום כללי

סעיף א: כל הענינים שבתורה מדויקים. ולכן, למרות שהפטרות שאחרי י"ז בתמוז נקבעו לפי הזמן – מן ההכרח שהפטרות נחמו' קשורה לפרשת ואתחנן.

סעיף ב: במדרש נאמר שהכפילות נחמו נחמו היא על שני בתי המקדשות. כלומר, אף שלכאורה זו נחמה אחת – בניין הבית השלישי, הרי הכוונה היא שיתמלאו בו המעלות של שני המקדשות.

סעיף ג: קדושת המשכן היתה בעיקר מצד למעלה, ולא נשארה קדושה במקום חנייתו. בית המקדש נבנה ע"י שלמה, שבזמנו קיימא סיהרא באשלמותא' – זיכור הנבראים. ולכן

היתה קדושה מצד הגשמיית ונשארה גם לאחר החורבן.

סעיף ד: גם זיכור הנבראים יכול לבוא מצד למעלה (כמו רב שמלמד תלמיד ללמוד בעצמו). וזיכור הנבראים מצד עצמם הוא כשמתגלה שמציאותם האמיתית היא אלוקות, ולכן גם אדם רחוק יכול לחזור בתשובה.

סעיף ה: וכך גם בלבנה: בזמן הזה, מתגלה אורה העצמי רק על ידי שמקבלת מאור השמש. אבל לעתיד יהיה 'אור הלבנה כאור החמה' מצד עצמה. ועד שענינינו מאירות' – שהענינים יאירו בעצמן.

רק בביהמ"ק, ולא בגבולין⁶⁴.

ולאירך גיסא: הלוחות הראשונות שבאו רק מצד מלמעלה, היתה אפשרות שתהי' בהן השבירה – אבל רק בהתחנות שבהם (בהלוחות) משא"ב אותיות פורחין⁶⁶ – בדוגמת הקדושה הראשונה שבזמן בית ראשון שנתבטלה, נסתלקה⁶⁶;

משא"כ הלוחות השניות, מאחר שהן באו לאחרי השבירה והתיקון ע"ז (תשובה), לא היתה בהן שבירה⁶⁷ – בדוגמת קדושת א"י בזמן בית שני שהיא קיימת לעולם.

יב. וזהו גם הקשר של פרשת ואתחנן ל"נחמו נחמו – על בית ראשון ועל בית שני":

אחד החילוקים בין עשרת הדברות שבפ' ואתחנן לעשה"ד שבפ' יתרו הוא – שעשה"ד שבפ' יתרו נאמרו קודם חטא העגל, כאשר בנ"י היו בכחי' צדיקים; משא"כ פ' ואתחנן⁶⁸ נאמרה לאחרי חטא העגל, וכן – לאחרי החטאים הנוספים שנעשו במשך הארבעים-שנה,

– ואין זאת רק שזמנה של פ' ואתחנן הי' לאחרי כל הענינים הבלתי-

רצויים הנ"ל, אלא עוד זאת: הפרשה באה בהמשך לדברי התוכחות שבפרשה הקודמת, ועד שגם בפ' ואתחנן גופא⁶⁹ מופיעים דברי תוכחה על ענינים בלתי רצויים –

ואעפ"כ מסופר כאן במלואו סיפור מ"ת כפי שהי' לפני החטא. וא"כ נמצא, שבפרשה זו ישנו היחוד של בחי' צדיקים – בית ראשון, עם בחי' בעלי תשובה – בית שני.

סיכום: זהו הקשר לפרשת ואתחנן, שכוללת את מעלת הצדיקים והבעלי תשובה: מצד אחד נאמרה הפרשה לאחרי חטאי ישראל, וכוללת דברי תוכחה. ומאידך, מסופר בה סיפור מתן תורה כמו שהיה לפני החטא.

יג. היחוד הנ"ל של בית ראשון ובית שני מרומז גם ב(תיבתה הראשונה ו) שמה של הפרשה – ואתחנן, המורה על התוכן העיקרי של הפרשה:

"ואתחנן" בגימטריא תקט"ו⁷⁰. והובא על כך בתורת החסידות⁷¹, שת"ק קאי על בחי' המדות – רה (ומטעם זה עניניהם של העולמות, שהתהוותם היא מן המדות – ז' ימי הבנין – הם במספר ת"ק⁷²); ט"ו (בגימט' ייה) היינו בחי' המוחין; וענין (ואתחנן בגימט') תקט"ו [ת"ק וט"ו בתיבה אחת] הוא חיבור המוחין והמדות⁷³.

66 פסחים פו, סע"ב, ירושלמי תענית פ"ד ה"ה.

66* להעיר דקדושת המקדש – לא נתבטלה לאחרי החורבן (רמב"ם הל' ביהב"ח ספ"ו. ראה לעיל ס"ב והערה 15), אבל החילוק בקדושת הארץ בין קדושה ראשונה וקדושה שני.

67 ראה נחמומא תשא לא – הובא בפרש"י תשא לד, ג.

68 וגם: נוסח זה תעשה"ד (דפרשתנו) י"א שהוא שהי' כתוב על לוחות השניות (פס"ו) (לק"ט) תשא לד, א. ואתחנן ה, יב).

הוא כי נחמה אחת היא "על בית ראשון והשני" "על בית שני".

וצריך להבין:

ולכן נאמר "נחמו נחמו" ב' פעמים – "על בית ראשון ועל בית שני" – שיתמלאו שני החסרונות, היינו שבבית השלישי יהיו הן המעלה שבבית ראשון והן המעלה שבבית שני¹⁴.

סיכום: במדרש נאמר שהכפילות 'נחמו נחמו' היא על שני בתי המקדשות. כלומר, אף שלכאורה זו נחמה אחת – בניין הבית השלישי, הרי הכוונה היא שיתמלאו בו המעלות של שני המקדשות.

ג. להבין המעלה שבבית השני לגבי הבית הראשון, צריך לבאר תחילה את המעלה (בפנימיות) של בית המקדש (בכלל – כולל גם את הבית ראשון) שהי' דירת קבע של הקב"ה¹⁶, לגבי המשכן – שהי' דירת עראי¹⁷ להקב"ה¹⁸:

הקדושה שהיתה במשכן, הי'ושכנתי בתוכם", אע"פ שזה הי' בכל החלקים שבו – לא רק בהיריעות והקרשים (שהיו מחי וצומח¹⁹), אלא גם בקרקע המשכן (דומם), הרי השראת השכינה

ענין הנחמה בכלל הוא, שכשקרה אצל מישהו אסון ר"ל, ואין בכחו של המנחם למלא את החסרון בחזרה כמו שהי' – מוצא הוא לכל הפחות תנחומין בשביל זה שסובל. ובמילא מובן, שאם הי' לו נזק ב' פעמים, שייך שינחמוהו גם ב' פעמים – על שני הנזקים שהיו לו.

אבל בנדו"ד, שתוכן הנחמה הוא ההבטחה שביהמ"ק יחזור וייבנה⁸, הרי כשישנו הי'נחמו" על הבית הראשון, נמצא – שבבית השלישי (שהי' לעתיד) יהיו כל הענינים שהיו בבית הראשון שהוא נעשה יותר מהבית השני(שבו חסרו ה' דברים⁹). א"כ למה יש צורך בנחמה גם על הבית השני – לכאורה הרי זה נכלל כבר בהנחמה שעל הבית הראשון?

והביאור בזה¹⁰: אע"פ שבכללות הבית השני הוא חסר במעלה לגבי הבית הראשון, מ"מ יש בו מעלה לגבי הבית הראשון. כדאיתא בגמרא¹¹ עה"פ¹² "גדול יהי' כבוד הבית הזה האחרון מן הראשון", ש"הבית הזה האחרון" קאי

7) ילקוט ישעי' רמז תמה.

8) שהרי "כל אלה הנתמות עתידה לימות המשיח" (רד"ק לישעי' שם).

9) יומא כא, ב. ובלקו"ת ר"ה (נו, ג), שזהו מפני שחסרה בו בחי' ה' עילאה דבינה.

10) ראה ערו"ד ר"ה נחמו עת"ר בסופו.

11) ב"ב ג, סע"א ואילך.

12) חגי, ב, ט.

13) בזהר (ח"א כח, א) מפרש שקאי אבית שלישית. וראה לקו"ש ח"ט ע' 28 הע' 29 תיווך ב' הפירושים.

14) שזהו מורה גם על גדלות באיכות וברוחניות.

15) ראה זח"ג רכא, א. וראה בארוכה לקו"ש ח"ט ע' 27 סעיף ז, יא.

16) ראה שהש"ר פ"א, טז (ג). וכמ"ש (תהלים קלב, יד) זאת מנוחתי עד עד (תו"א ר"פ ויגש).

17) שהש"ר שם. וכמ"ש (ש"ב ז, ו) ואהי' מתהלך באהל גו' (תו"א שם).

18) בכל הבא להלן (בענין ההפרש שבין משכן למקדש) – ראה בארוכה לקו"ש ח"ו ע' 18 ואילך ובהנמסר שם. וראה גם לקו"ש ח"ח ע' 26 ס"ח.

19) וגם באדנים וכי' – דומם.

("ושכנתי בתוכם") הלזו היתה בעיקר לא מצד הדברים הגשמיים (יריעות וכו' והקרקע) גופא, אלא מצד א' למעלה ב.

[אלא שמאחר שהאור שהאיר במשכן, הי' בלי גבול – לכן הי' בכחו להיות נמשך גם למטה מטה, עד לסוג הדומם].

ולכן לאחר שנסע המשכן ממקום

ביאורים בתורת רבינו

א "לא מצד הדברים הגשמיים גופא, אלא מצד למעלה"

והמשל לעניין זה הוא מפעולת אור השמש בחלל העולם; הרי גם בשעות היום, אין שינוי במצב העולם משעות הלילה, כי הוא נשאר במצב חשוך, אלא שבפועל אור השמש דוחה את החושך. כלומר, שהעובדה שהעולם מואר אינה מצד העולם עצמו, אלא מצד אור השמש שמאיר בו (ספר הערכים ח"ב ע' תקעה).

ועדו בנוגע למשכן: עפר המשכן עצמו לא הפך להיות דבר קדוש, אלא שהשכינה שרתה בו כדבר נוסף עליו. והראיה היא שניתן היה להפריד ביניהם, כי כאשר העבירו את המשכן למקום אחר - לא נשארה קדושה במקום הקודם. וראה במילואים.

ב "מצד למעלה"

כלומר, בהמשכה שהיא מצד למעלה, גם כאשר פועלת היא בתוך העולם עצמו - הרי פעולה זו אינה הופכת להיות חלק ממצאיאות התחתון, אלא רק תוצאה של הבלי גבול של האור. ולכן כאשר יסתלק האור, תתבטל גם פעולה זו בדרך ממילא.

ניתן להביא דוגמא לעניין זה מהגילוי שבמתן תורה: במתן תורה התבטלה הגזירה בין עליונים לתחתונים. השלב הראשון של ביטול הגזירה היה "יורד הוי' על הר סיני" - המשכה מהעליונים אל התחתונים, ואילו העבודה של "התחתונים יעלו לעליונים" התחילה רק לאחר מתן תורה.

מסויים לא נשארה במקום ההוא (בהקרקע) שום קדושה.

לאידך קדושתו של ביהמ"ק, היתה מצד הדברים הגשמיים גופא שמהם הי' בנוי, ולכן גם לאחר חורבן ביהמ"ק נשארה קדושה במקום המקדש²⁰ ג.

(20) רמב"ם הלכות ביהמ"ק פ"ו.

והנה, אופן ירידת העליונים לתחתונים היה בשלימות; היינו שלמרות שהיה זה רק גילוי מלמעלה, ללא פעולה של התחתונים - נקלט הגילוי גם בגשמיות העולם בצורה מלאה. כיוון שבמתן תורה התגלה אור בלי גבול, שפעולתו חדרה בכל מקום ללא הגבלות.

וזהו מה שנאמר במדרש, שבעת מתן תורה "צפור לא צווח, עוף לא פרח וכו'". ואף ה"קול שהיה יוצא מפי הקדוש-ברוך-הוא - לא היה לקולו בת קול". וכידוע המבואר בזה, שהיות וה"קול" חדר אל כל הנבראים, לכן לא היה לו הד (ראה בלקו"ש חלק ד' ע' 1092 ואילך וראה במילואים). ונמצא אם כן, שמצד אחד היה זה גילוי רק מצד למעלה, ומאידך הוא חדר לתוך מציאות העולם.

אלא, שמאחר שהגילוי היה רק מצד העליונים, הוא לא הפך להיות חלק ממצאיאות העולם עצמו, ולכן לא היה לו קיום. היינו, שלאחרי מתן תורה (ובפרט לאחר חטא העגל) נסתלק הגילוי והעולם חזר למצב הקודם (ראה תניא פל"ו).

וכן מובא בנוגע להר סיני - שבתחילה הוזהרו "כל הנוגע בהר מות יומת". אבל לאחר "במשוך היובל" לא נשארה בו קדושה ו"המה יעלו בהר"

(יתרו יט, יב-ג. ראה לקו"ש ח"ח ע' 26 הערה 37)

ג "מצד הדברים הגשמיים גופא"

כלומר, שהדברים הגשמיים עצמם נעשו קדושים, ולא ניתן להפריד בינם לבין הקדושה. ובזה יובן מה שכתב הרמב"ם (הל' בית הבחירה פ"ו הט"ו) בנוגע לנצחיות קדושת מקום המקדש: "שקדושת

שחל בשבת, שבזמן בית שני "במקדש היו תוקעין אבל לא במדינה"⁵⁸, ובזמן בית ראשון תקעו בשופר (בר"ה שחל בשבת⁵⁹) לא רק במקדש אלא גם במדינה.

וכמו שאדמו"ר הזקן מבאר את זה⁶⁰, שההמשכה הנפעלת ע"י תק"ש

בר"ה שחל בשבת, היא מדריגה גבוהה שאפשר להמשיכה רק בביהמ"ק⁶¹. ואעפ"כ תקעו בשופר (בזמן בית ראשון) גם במדינה, כי אז נמשכה הדגא של ביהמ"ק גם בגבולין.

אעפ"כ מצינו לאידך גיסא שקדושת א"י שהיתה בזמן בית ראשון, נחבטלה לאחר החורבן. משא"ב קדושת א"י שנעשתה בזמן בית שני - קיימת גם לאחר החורבן²⁰.

והביאור בזה: בנוגע למעלת מדריגת

לפי שמצות יובל היא דוקא "בזמן שכל יושבי עלי" - הרי הענין ד"כל יושבי עלי" (בפנימיות הענינים) "הוא בחי' כעיר שחבורה לה יחידיו. המשכת ה' עילאה בה' תתאה". ולפי שבחינה זו לא היתה בכ"ש, לכן לא נהג אז יובל (לקו"ת ר"ה ס, סע"ב). - רצ"ע וביאור בהא דבסוף ב"ר ג"כ לא נהג יובל (ערכין לה, סע"ב).

(58) ר"ה כט, ב. וגזירה זו היתה בזמן בית שני כנודע בגמרא שרוב הגזירות כו' היו בזמן ב"ש דוקא" (לקו"ת ר"ה נו, ג).

(59) אבל דעת הירושלמי (ר"ה רפ"ד) משמע דמדאורייתא אין תוקעין בשבת (במדינה).

(60) לקו"ת שם.

(61) ע"פ נגלה טעם ההפרש בין "מקדש" ל"מדינה" בזה הוא לפי שאין שבות במקדש (רש"י שם ד"ה גזירה). ויש לתווכך טעם זה עם הטעם שבלקו"ת (שם (הובא בפנים) שבחי' התענוג הנמשך ע"י שופר (שלמעלה מבחי' התענוג דשבת) "אינו שורה ומתלבש אלא בכינה כו' שמאיר רק במקדש - כי מה שבזמן ב"ש הוצרכו לגזירות וסייגים כו' הוא לפי שלא האיר אז בחי' ה' עילאה דינה, כמבואר בלקו"ת שם. ולכן במקדש עצמו, שגם בב"ש "הי' יכול להיות גילוי בחי' בינה דאצילות", לא הוצרכו לגזירות, ולכן אין שבות במקדש.

סיכום: וזהו מה שבבית ראשון היתה גם קדושת ארץ ישראל נעלית יותר, והיו תוקעין בראש השנה שחל בשבת גם ב"מדינה". אבל קדושה זו הסתלקה בחורבן, ודוקא הקדושה בזמן בית שני לא פסקה, כיוון שקיום הקדושה תלוי בויכוח התחתון.

יא. הרי כל הענינים מקורם בתורה - הנה שני הענינים של צדיקים ובעלי תשובה כמו שהם בתורה, הם הענין דלוחות הראשונות ודלוחות השניות:

מצד הלוחות הראשונות, עמדו כל ישראל בדרגא של חירות, ש"אין כל אומה ולשון יכולה לשלוט בהם⁶³ - בדוגמת זמן בית ראשון שהאור של ביהמ"ק האיר בכל ארץ ישראל⁶⁴;

משא"כ מצד הלוחות השניות, הרי רק זה שעוסק בתורה הוא "בן חורין"⁶⁵ - בדוגמת הבית השני, שהאור האיר אז

(62) ראה תוי"ט עדיות פ"ח מ"ז שכוונת הרמב"ם שם במ"ש "וכיון שעלה עזרה וקדשה לא קדשה בפירוש אלא בחזקה שהחזיקו בה" [שכן היא מקודשת גם עתה] היא ל"חזקה שהחזיקו מיד מלך פרס שנתן להם רשיון להחזיק בה". ע"ש.

(63) עירובין נד, א. והכוונה שם היא לכל ישראל - לא רק להעוסקים בתורה - שהרי העוסק בתורה, גם עכשיו (שנשתברו הלוחות), הוא בן חורין (אבות פ"ו מ"ב) - אזה"ת תשא ב'כב. המשך רס"ו ע' פו.

(64) אזה"ת שם.

(65) אבות שם.

שזהו ג"כ הביאור בזה שכורש – אינו יהודי⁵² – ציווה לבנות את הבית השני⁵³, שזהו בדוגמת התשובה – ששגגות נעשים לו זכויות עד שגם זדונות נהפכים לזכויות.

סיכום: וזהו מעלת בית שני: בבית ראשון היו ישראל בבחינת צדיקים, ולא היה בכוחם לעשות את העולם מצד עצמו כלי לקדושה. אבל בבית שני היו בעלי תשובה, ועשו את הגשמיות עצמה כלי למקדש, ועד שכורש הוא שציווה לבנותו.

ט. וזהו ג"כ הביאור דשתי הנחמות – הן "על בית ראשון" והן "על בית שני", מפני שבכל אחד מהם ישנה מעלה לגבי השני:

מעלתו של הבית הראשון היא, שבו היא אור נעלה יותר. כי מצד זה שישאל היו אז בבחי' צדיקים (כנ"ל), היו כלים יותר מוכשרים לאלקות, ולכן היא גם ביהמ"ק באופן כזה.

אבל מצד העבודה של העולם עצמו, היא בית שני גדול יותר, וכנ"ל.

[וזוהי ג"כ ההסברה שבית השני

הציץ עליו) מלמעלה. (ולעיר גם משמור' שם: "בראשון של ניסן מתחלת להאיר" – והרי הענין דחדש ניסן הוא המשכה מלמעלה).

52) ראה ליקוטי ביאורים (מו, ד – להרה"צ כו' ר"ה מפאריטש) שחסידי אר"ה הם מק"נ (ומציין לשער חמה"צ בסידור) ובפרש"י (ר"ה ג, סע"ב) בהא דכורש החמין "נעשה רשע", אבל אין מזה אר"י שנשתנה שרש נפשו עי"ז. וק"ל.

53) עורא א, א, וראה תרי"ט עריות (הובא לקמן

הי' גדול מבית הראשון "בבניך (מקום) ו"בשנים" (זמן)⁵⁴ – כי גדר העולם הוא⁵⁵ מקום וזמן].

ובזה הוא החידוש של הבית השלישי, שבו יהיו שתי המעלות ביחד⁵⁶ – נחמו על בית ראשון ונחמו על בית שני.

סיכום: בבית שלישי תהיה נחמה על שני המקדשות – שיכלול הן את האור הנעלה שהיה בבית ראשון, והן את הפעולה בעולם שהיתה בבית שני (שלכן היה גדול יותר 'במקום ובשנים' – גרדי העולם).

י. החילוק הנ"ל שבין זמן בית ראשון לזמן בית שני, מתבטא (ככל הענינים של פנימיות התורה) גם בנגלה, עד בהלכה.

מצד אחד היתה הקדושה של ארץ ישראל בזמן בית שני נמוכה מבזמן בית ראשון, כמו שמצינו (בנוגע לכמה דינים⁵⁷ וגם) בנוגע לתקיעת שופר בר"ה

הערה 57). ויתירה מזו – שהשתתף בהבנין – ראה עורא ו, ד. ר"ה ד, א.

54) אלא שמגדלות בכמות – באה גם גדלות באיכות וברוחניות וכנ"ל הערה 9.

55) שעוהיה"א פ"ו (פב, א).

56) ראה בהמסומן לעיל הערה 10.

57) ובפרט שלא נהג אז יובל (ראה ערכין לב, ב. רמב"ם הל' שמיטה ויובל פ"י ה"ח) ובמילא – גם לא הדינים הנהוגים רק בזמן שהיובל נוהג (רמב"ם שם ה"ט).

ואף שבפשטות מצות יובל אינה תלויה בביהמ"ק ובמעלת מדריגתו, ומה שבזמן ב"ש לא נהג יובל, הוא

ענין אחד, לכן גם החושך יכול להאיר (ספר הערכים ח"ב ע' תרב ובערה 576).

וראה באופן שונה מעט לעיל ביאור ז.

סיכום: קדושת המשכן היתה בעיקר מצד למעלה, ולא נשארה קדושה במקום חנייתו. בית המקדש נבנה ע"י שלמה, שבזמנו קיימא סיהרא באשלמותא – וזיכך הנבראים. ולכן היתה קדושה מצד הגשמיות ונשארה גם לאחר החורבן.

ד. בזיכוך הנבראים גופא – ישנם שני אופנים:

א) שהזיכוך שלהם בא מצד האור שלמעלה. ובדוגמת רב הלומד עם התלמיד באופן כזה, שע"י השכל שהוא לומד איתו יכול אח"כ התלמיד בעצמו (בכח עצמו) להגיע לאמיתית הכוונה²⁴. אבל אעפ"כ, הרי גם זה שהתלמיד מגיע "בעצמו" לאמיתיות

שזהו ג"כ הטעם הפנימי לזה שביהמ"ק נבנה דוקא בזמן של שלמה, שאז כאשר "קיימא סיהרא באשלמותא"²¹ ז – כי ענינה של ה"סיהרא" (הלבנה) הוא (לא כענינה של השמש, משפיע – בחי' ז"א, אלא) מקבל (אורה מהשמש), בחי' מלכות²². ומאחר שהחידוש של ביהמ"ק הוא בעיקר (לא בהמשכה מלמעלה, אלא) בזיכוך הנבראים, לכן הוא שייך להשלימות של ה"סיהרא"²³.

21) זח"א קנ, א. וראה שמור' פט"ו, כו. ובכ"מ.

22) ראה לקו"ת צו י, סע"א (ובכ"מ), ששמש הוא (יסוד) ז"א, ולבנה מלכות. וראה גם תקו"ז תמ"ד ששימשא וסיהרא הם דוגמת קוב"ה ושכינתא.

23) משא"כ משכן – מעשה משה (ורדור), שפני משה כפני חמה (ב"ב עה, א*)).

* להעיר גם בדחו"ל זה גודל דיוק ל' פרש"י עה"ט שהשמיט ותיבת פני בנוגע לחמה וללבנה (פינתו כו, כ) – והטעם כי ע"ד הפשט אין לחלק בחמה ולבנה "פני" ולא פני.

ביאורים בתורת רבינו

ה "יכול אחר-כך התלמיד בעצמו (בכח עצמו) להגיע לאמיתית הכוונה" ביאור הענין: כאשר שהתלמיד יודע רק לחזור על ההשכלות שלמד אצל הרב, אבל אינו מסוגל בעצמו להבין סוגיא אחרת – הרי זה אמנם קליטה פנימית, אבל כל עניינה הוא שכל הרב. כלומר, אמנם ישנה פעולה בתלמיד עצמו, אבל היא רק תוצאה של פעולת הרב (בשונה מאור השמש, שאינו יוצר כל שינוי בעולם עצמו).

אבל המשל המובא כאן, מתלמיד שיועד ללמוד בעצמו, מבטא פעולה פנימית יותר: הרב רומם את שכלו של התלמיד, שיוכל להבין בעצמו גם סוגיא שהרב לא לימד (על ידי שנותן לו יסודות איתם הוא יכול להבין גם סוגיות אחרות). במשל זה, אף שהכלים ניתנו על ידי הרב, הרי כעת הם נמצאים ברשות התלמיד וביכולתו לפעול על ידם בכח עצמו.

המקדש מפני השכינה, ושכינה אינה בטילה; לכאורה, הרי מדובר על מקום גשמי שבו שורה שכינה, ומדוע מושללת האפשרות שהשכינה תסתלק ממנו, עד שזה מוגדר כביכול "שכינה בטלה"? אלא שהחידוש במקום המקדש הוא שהמקום עצמו נהיה עניין של קדושה ושכינה, והסתלקות השכינה משם נחשבת ל"ביטול שכינה".

ד "קיימא סיהרא באשלמותא"

הפירוש הפשוט בעניין זה הוא שביום ט"ו לחודש נמצאת הלבנה בשלימותה, היינו בשיא הארתה. ובוזרה מבואר שהלבנה היא משל לעם ישראל. ופירוש "קיימא סיהרא באשלמותא" היא שלימות עבודתם של ישראל, שהיתה בימי שלמה המלך, שהיה דור ט"ו לאברהם ש"התחיל להאיר".

הכוונה – זהו מצד אור השכל שהרב נתן לו.

(ב) שהזיכוכ בא לא ע"י אור המאיר בהם מלמעלה, אלא מצד עצמם: מצד זה שאמיתית המציאות שלהם היא אלקות, הרי סוף סוף הם מזדככים עד אשר "וראו כל בשר

(25) ישע"י מ, ה. וראה שער האמונה לארמוה"א פכ"ה.

ביאורים בתורת רבינו

ו "וראו כל בשר"

ולפי זה תומתק ההוספה במילים "וראו כל בשר" על תחילת הפסוק "ונגלה כבוד הוי": פירוש "ונגלה" הוא שהאלוקות תהיה בגלוי בכל מקום, והחידוש של "וראו כל בשר" הוא, שהבשר יראה את האלוקות - לא רק מצד הגילוי של כבוד הוי, אלא גם מצד הבשר עצמו. פירוש, שלעתיד לבוא תהיה ראיית אלקות כמו דבר טבעי ממש - שהתכונות של עיני הבשר יהיו באופן כזה שיראו אלקות (בשונה מקריעת ים סוף, שענין "ראתה שפחה" כו' היה מצד הגילוי דלמעלה - ד"ה ונחה אחש"פ תשכ"ה ובהערה 58).

ז "אמיתית המציאות שלהם היא אלקות .. מצד הבשר גופא"

אחד הביאורים לעניין זה: יתכן כח שמוגדר באיזה גדר, אלא שהוא בלי גבול ונמצא בכל מקום. במקרה כזה, הרי המקום בו נמצא הכח, הוא ענין וגדר אחר מענינו וגדרו של הכח הנמצא בו. וטעם הדבר הוא, שמכיוון שהוא מוגדר, שייך עניין שהוא היפך ממנו. משא"כ כח שהוא בלתי מוגדר, הרי אין שום עניין שמוגדר אליו. ואם כן, העובדה שהוא נמצא בכל מקום, היא מכיוון שהוא אמיתית עניינו של המקום עצמו. וכך הוא בנוגע לגילוי אחדותו ית': כאשר מתגלית בבריאה אחדות מוגדרת, שייך עניין שמוגדר אליה. אבל מצד עצמותו ית' שאינו מוגדר בשום גדר, נפעל הגילוי באופן של "מלמטה למעלה" - שהעולם (ה"מטה") עצמו מתעלה ונעשה מיוחד עם אלקות.

גו' כי פי ה' דיבר²⁵, לא מצד הגילוי של בחי' "פי הוי" אלא מצד הבשר ו גופא י.

ובדוגמת ענין התשובה כפשוטה (על חטאים כו'), הבאה (בדרך כלל) לא ע"י גילוי אור יי [שהרי אדרבה: הבע"ת (לפני שעשה תשובה) הרי ה' מרוחק מאלקות, א"כ איך שייך בכלל שהוא ירגיש גילוי אור], אלא מצד הבע"ת

ועל ידי זה מתגלה שגם מציאות הנבראים אינה סתירה לאחדותו ית', ואדרבה - הוא אמיתית מציאותם וענינם של הנבראים, והיחוד שלהם עם אלקות הוא ענינם של הנבראים גופא. (ראה ספר התהלים לרמב"ם ע' תכו וע' תלג; סה"ט ח"ה ע' רמט ובהערה 56 שם; לקו"ש ח"ד ע' 1335; לקו"ש ח"ב ע' 75 הערה 30).

ח "גילוי אור"

"גילוי אור" משמעותו דבר שמוחץ לאדם, שפועל בו. ובנוגע לעניינינו, זו בחינה אלוקית שמוחץ לאדם שפועלת בו. ענין התשובה לא יכול לבוא כתוצאה מגילוי זה, שהרי האדם עומד בתנועה מנוגדת לזה, והאור לא יכול לפעול בו, כיוון שלא ירגיש את האור. וכגון, אור אלוקי המעורר לקבלת עול מלכות שמים, לא יורגש באדם שעומד בתנועה של פריקת עול מלכות שמים.

ליתר ביאור: לעיל בשיחה מבואר שבמשכן האור היה בלי גבול ולכן הגיע עד לדומם, אם-כן לכאורה מדוע לא שייך שאדם רחוק ירגיש את גילוי האור? ואפשר לומר שהדומם במשכן לא היה מנגד לקדושה, אלא רק העדר האור, ולכן האור יכול היה לפעול בו. אבל בעל עבירה שהוא מציאות של חושך שמוגדרת לאור - האור לא יכול לפעול בו. ובוהו יובן מה שמדגיש שמדובר דווקא ב"תשובה כפשוטה על חטאים", שבמצב זה הוא מנגד לאור. ויתכן שבא למעט תשובה של 'תינוק שנשבה', שאצלו הוא רק העדר אור ולכן האור יכול לפעול בו.

והוא רחוק מגילוי אור (מלמעלה), באה תשובתו מצד עצמו גופא (כנ"ל ס"ד)⁴³.

וגם בנוגע לעניני העולם ישנו החילוק, שע"י מצות נתררים רק הניצוצות שבדברים המותרים⁴⁴, שהם מקליפת נוגה⁴⁵ (אבל הניצוצות שנפלו בדברים האסורים שהם מג' קליפות הטמאות לגמרי, אי אפשר לבררם ע"י המצות⁴⁶); משא"כ ע"י תשובה - הרי גם הניצוצות שבזדונות (שהם הרי נמצאים בגק"ט⁴⁷) נהפכים⁴⁸ לזכיות⁴⁹.

סיכום: אמנם גם פעולת המצוות היא תוצאה של ציווי - גילוי מלמעלה. משא"כ בעל תשובה, שהיה רחוק מגילוי אור, הרי התשובה באה מפנימיותו. וכן, שפעולת המצוות היא רק בדברי היתר, והתשובה מתקנת גם הניצוצות שבאיסורים.

(43) וזה נעלה יותר מענין ה"אתהפכא חשוכא לנהורא" ד"נר מצוה" - אף שאור הנר (המצוה) מהפך את הפתילה עצמה (דבר הגשמי שמקיימים בו המצוה) לאש ואור - כי באור הנר, הרי מה שהפתילה מאירה הוא מצד האש האותו בה ומהפכה לאש (אבל לא מצד הפתילה גופא), משא"כ אופן ה"אתהפכא" שבתשובה הוא מה שהחשך מצד עצמו נהפך לאור [בדוגמת "ועינינו מאירות כשמש וכירח" שיהי' לע"ל - ראה לעיל סעיף ד], וראה לקמן הערה 43.

(44) ראה שבת (כח, ב, וש"ס): מן המותר בפוך.

(45) תניא רפ"ז. ובכ"מ.

(46) ואדרבה, צריך לדחותם (לקו"ת שה"ש ו, ד).

(47) ולמטה יותר גם מדברים האסורים - שהרי הם היפך רצונו ית' (ראה תניא פכ"ד).

(48) ומה מוכן שהאופן ד"אתהפכא חשוכא לנהורא" שע"י תשובה הוא מה שהחשך מצד עצמו נהפך לאור. כי כאשר הפיכת החושך (החומר) הוא מצד האור, צריך שהחומר (החשך) יהי' לו איזה שייכות לאור.

ביאורים בתורת רבינו

יט בהערת רבינו 48 "מצד החושך עצמו" אחד הביאורים בזה: עניין זה בא מצד עצמותו ית' שאינו מוגדר בגדר אור כלל, והוא פשוט

ח. עפ"י כהנ"ל יובן גם העילוי שבבית שני לגבי הבית ראשון⁵⁰:

בזמן בית ראשון היו ישראל, בכלל ובעיקר, צריכים להיות בבחינת צדיקים⁵¹. ונמצא, שאז עדיין לא הי' הכח לזה שהעולם גופא - מצד ענינו הוא, מצד עבודתו שלו - יהי' לקדושה.

משא"כ בזמן בית שני, כשישראל היו במדרגת בעלי תשובה, לכן הי' הבית השני באופן כזה שגם הגשמיים מצד עצמה, מצד ענינה גופא, תהי' למקדש להקב"ה.

[וכמו באור האש, שמכיון שמה שמהפך את הדברים שנאחו בהם לאש הוא מצד האש (כנ"ל הערה 38), הרי הדברים שנהפכים לאש (פתילה או עצים) צריכים להיות נוחין ומוכשרים להתאכל ולכלות בהאש (ראה לקו"ת אחרי כו, ב), שלכן א"א שהאש יאחו באבנים וכיו"ב ולהפכם לאש].

ולפי"ז נמצא, שההפרש בין ג, הבחינות - תורה, מצות ותשובה - הוא בשתיים: באופן פעולתם על חשך העולם, ובדרגת החשך שבהם פועלים: האור דתורה דוחה את החשך: "נר מצודד נוהפך את החשך, ובמילא - גם המציאות דחשך. אבל בכ"ז, אופן האתהפכא הוא מצד האור ובמילא - מהפך רק החשך שיש לו שייכות לאור (דברים המותרים): אופן האתהפכא דתשובה הוא מצד החשך עצמו, ובמילא - גם ה"זדונות" - חשך שאינו שייך לאור - נהפכים לזכיות יט.

(49) יומא פו, ב. וראה בארוכה דרמ"צ קצא, א.

(50) ראה גם לקו"ש ח"ט ע' 27 ואילך.

(51) שלכן בנין ב"ר הי' בומן דקימא סיהרא בשלימותא (כנ"ל ס"ב), שהוא שלימות הלבנה בקבלתה מהשמש (ראה לעיל סעיף ד).

ולהעיר, שמה שבזמן שלמה "נתמלא דיסקוס של לבנה" הוא, לפי שהי' דור ט"ו לאברהם "שהתחיל להאיר" (שמו"ר פט"ו, כו) - היינו, שזיכוכ המטה בא בהמשך להאור שנמשך (לאברהם - שבעל* הבירה

(* ב"ר רפ"ך לך.

לגמרי - שאור וחשך שווין לפניו. שכן שורש האור והחושך כמו שעצמותו ית' נושאם, הם ביטוי לכך שהוא כל יכול ולכן ביכלתו להאיר (שורש

הנר³⁹, כמ"ש⁴⁰ אור היום אין לו פעולה פנימית על המקום שהוא מאיר בו⁴¹ – בהמקום גופא אינו נעשה שום שינוי; משא"כ אור הנר, מהפך את הפתילה והשמן גופא (לאש ו) אור⁴² י'.

סיכום: ובעבודת האדם: תורה נמשלה לאור היום, כיוון שהיא המשכה מלמעלה, שאמנם עוסקת בנידונים גשמיים, אבל לא משפיעה עליהם בפנימיות. המצוות נמשלו לאור הנר, שהופך את השמן והפתילה לאור, כיוון שהם ציווי אל האדם, שמקיימים בכוחו שלו ועל ידי דברים גשמיים.

(39) כמ"ש (משלי ו, כג) כי נר מצוה ותורה אור. ומה שאמר (סוטה כא, א) "מה אור מגין לעולם כו" כיון שעלה עמוד השחר" "משמע דאור היינו אור היום. ולא כמ"ש בשל"ה (בתחלתו) מדורה גדולה" (אוה"ת משלי שם ריש ע' תקסט. קונטרס עץ החיים בתחלתו).

(40) בסוטה שם: "תלה הכתוב את המצוה בנר ואת התורה באור. . . מה נר אינה מגינה אלא לפי שעה אף מצוה כו" מה אור מגין לעולם אף תורה כו". אבל אין מזה סתירה למ"ש בפנים, כי מה ש"מצוה אינה מגינה אלא לפי שעה" ו"תורה מגינה לעולם" היא מצד מעלת האור של התורה והמצוות עצמם

[שהמצוות תלויות בזמן (ומקום), ולכן מגינות לפי שעה, משא"כ התורה שהיא למעלה מהזמן היא מגינה

ז. אעפ"כ, הרי גם הזיכוך של האדם והדברים הגשמיים הנעשה ע"י קיום המצוות, הוא קשור עם אור – למרות שהם עצמם מזדככים ע"י, כי כשמקיימים מצוה, הרי עושים אותה מפני ש"שומעים" את ציווי הבורא ומוכנים – מחמת קבלת עול מלכות שמים יי' – לקיים אותו;

משא"כ בעל תשובה, שבזה שחטא הרי פרק מעליו את עול מלכות שמים

לעולם – עיין אוה"ת שם ע' תקע. קונטרס עה"ח ספ"ב.]

אבל בנוגע להבירור שבאדם (הלומד או מקיים המצוה), ועד"ז בנוגע לדברים הגשמיים (שהתורה מתלבשת לדון בהם או שמקיימים מצוות בהם), הבירור שעי" המצוות הוא בפנימיות יותר⁴³.

וכמו אור היום ואור הנר, שבנוגע למעלת האור עצמו, אור היום הוא נעלה יותר, אבל בנוגע לפעולתם בחומר העולם, הרי פעולת אור הנר היא בפנימיות יותר, כבפנים.

(41) תו"א פז, ריש ע"ב. ובכ"מ.

(42) ראה שערי אורה מג, ב. אמ"ב שער הציצית פט"ז י, סע"א ואילך. ושם (ריש ע"ג): וזה נר מצוה ששרשה למעלה מתורה (אור). לקו"ש ח"ח ע' 353 הערה 11. וראה לקמן הערה 38. 43.

גופא²⁶ – מצד זה שעצמיותו של יהודי היא אלקות י', שהוא פועל גם בגילוי, שלכן הרי כל יהודי, בלי יוצא מן הכלל ח"ו, רוצה לקיים את רצונו של הקב"ה אלא אם כן "יצרו הוא שתקפו" וכפס"ד הידוע של הרמב"ם²⁷.

(26) ואף שמה שמתעורר בתשובה הוא מצד זה שחלומעלה מסבבים סיבות שונות לזה וכמ"ש (ש"ב יד, יד) "יחשב מחשבות בלתי ידח ממנו נדח" – הרי זהו באופן של העולם וכו' ²⁸ נוכמש"נ (דברים ד, כט) ובקשתם משם (ראה לקו"ת ראה לב, ג) את ה"א גו' ונאמר: והסתרתי פני מהם גו' ואמר גו' על כי אין אלקי בקרבי גו' ואנכי הסתר אסתיר פני גו' (ויילך לא, יד"ח). והתשובה עצמה באה מצד הבע"ת.

(27) רמב"ם הל' גירושיו ספ"ב.

ביאורים בתורת רבינו

ט בהערת רבינו 26 "באופן של העלם" כלומר, שבאמת ההתעוררות באה מלמעלה, אבל האדם אינו מרגיש שזו התעוררות מלמעלה, וזה יתכן בכמה אופנים.

ולדוגמא: מבורר בחסידות שיש כמה דרכים שעל ידם מסבבים מלמעלה את האדם לבוא לתשובה, כמו על ידי יסורים, "המיצר דישראל" (ד"ה והיה ביום ההוא תשכ"ח) וכיו"ב, ובמקרים אלו אינו מרגיש גילוי אור, וההתעוררות באה מעצמו בעקבות המצב. היינו שבאופן זה מבטלים מלמעלה רק את אונס היצר, אך לא באה מלמעלה הרגשת אור אלוקי באופן ישיר, והתשובה היא גילוי העצם – רצונו האמיתי (לקו"ש ח' לח ע' 24 הערה 46).

וכן יתכן שהקב"ה רק מגלה את הרצון של האדם שקיים בו מעצמיותו (כדלקמן בביאור הבא), ובוה עניין ה"העלם" הוא שאינו מרגיש גילוי אור חיצוני שמושך אותו (כמו גילויי אהבה לישראל או כרוזים עליונים) אלא את ביטוי פנימיותו.

וזה ההבדל בין יציאת מצרים ומתן תורה, שבהם "נגלה עליהם מלך מלכי המלכים", וזה משך אותם ("משכני אחרך גו"). לבין לעתיד לבוא, שם "הבטיחה תורה שסוף ישראל לעשות תשובה": הדיוק 'לעשות' תשובה אינו שיפלו לו

סיכום: גם זיכוך הנבראים יכול לבוא מצד למעלה (כמו רב שמלמד תלמיד ללמוד בעצמו). וזיכוך הנבראים מצד עצמם הוא כשמתגלה שמציאותם האמיתית היא אלוקות, ולכן גם אדם 'רחוק' יכול לחזור בתשובה.

ה. ע"ד שני אופנים הנ"ל בזיכוך הנבראים, כן גם בהלבנה (בחי' מלכות, שורש הנבראים) ישנם ב' אופנים: כמו שהיא עתה: וכמו שתהי' לעתיד לבוא:

עתה הלבנה מקבלת מהשמש (בחי' 22א ז"א). אלא שע"י שהיא מקבלת

הרהורי תשובה מהכרוזים שלמעלה, אלא שהוא עושה תשובה. כלומר, שהבטיחה תורה שבסופו של דבר תתגלה הנקודה של היהודי עצמו, וממילא יעשה תשובה, ולא שדבר אחר ימושך אותו.

י "עצמיותו היא אלוקות"

כלומר, שהתשובה היא לא מצד גילוי אור מלמעלה, אלא מצידו. כיצד אכן נפעל הדבר מצידו, הרי הוא מרוחק? אלא שעצמיותו של יהודי היא אלקות ואילו הריחוק של העבירות הן חיצוניותו. ומעצמיות זו מתעורר הרצון לקיים רצון ה'.

וביאור העניין: ישנם שני סוגי רצונות: א. רצון שנוצר כתוצאה מגילוי אלוקי, שמושך את האדם שיהיה מתאים לגילוי. וכגון, אדם שאירע לו נס, וכתוצאה מזה מתעורר אצלו רצון להתקרב לקב"ה. בתחום זה, אדם שנמצא בריחוק גדול ומנגד לכל עניין של ניסים, הרי הגילוי לא ישפיע עליו. ב. רצון לקיים רצון ה' שבא מהאדם – מכך שעצמיותו היא אלקות. רצון זה קיים בו תמיד ולא צריך ליצור אותו. הריחוק לא יכול להפריע לרצון זה, כי רצון זה לא נוצר מגילוי אלא נובע מפנימיותו (ראה גם ד"ה אני לודי תשכ"ו סעיף ו').

בכך יובנו דברי המנחת חינוך שלא מונה

את אור השמש, מאיר האור שלה עצמה²⁸ יא – בדוגמת התלמיד (כנ"ל), שע"י שהוא מקבל את שכל המשפיע, הרי לאח"ז הוא מחדש בהשכל בכח עצמו;

אבל לעתיד לבוא יהי "אור הלבנה כאור החמה"²⁹, שאור הלבנה לא יהי זקוק לאור החמה, אלא יהי כמו אור החמה – המאיר מצד עצמו³⁰.

[עד אשר "ועינינו מאירות כשמש וכירח"³¹, שגם העינים (השחור שבעין)³² יאירו מצד עצמם, ולא יהיו זקוקים כמו שהוא עתה אור השמש והירח]³³.

28 המשך תרס"ו שם ע' תד (בהמשך להמשל דרב ותלמיד המובא לעיל בפנים ס"ד). וראה בארוכה תורת שלום ע' 76. ובכ"מ.

29 ישע"ל, כו.

30 לקו"ת צו י, א.

31 נוסח התפלה דשבת (נשמת).

32 ראה ויק"ר פל"א ח: הגלגל הזה של עין אין אדם וראה מתוך הלבן שיש בו אלא מתוך השחור, ולכאורה כ"מ באוה"ת הנסמן בהערה הבאה.

33 אוה"ת בראשית לג, א. – וזה (לכאורה) חידוש יותר מ"והי" אור הלבנה כאור החמה" – כי הלבנה הרי גם עכשיו יש לה אור עצמי ורק שאינו מאיר והחידוש הוא שלעתיד גם אור המקבל יאיר כאור המשפיע: משא"כ שחור שבעין, הרי השחורות הוא היפך האור

סיכום: וכך גם בלבנה: בזמן הזה, מתגלה אורה העצמי רק על ידי שמקבלת מאור השמש. אבל לעתיד יהיה אור הלבנה כאור החמה מצד עצמה. ועד ש'עינינו מאירות' – שהעינים יאירו בעצמן.

ו. ג' העינים הנ"ל – המשכה מלמעלה, זיכוך הנבראים מצד גילוי אור וזיכוכם מצד עצמם – בעבודת האדם, הם (בכללות) תורה; מצות (או תפלה); ותשובה:

התורה ענינה הוא – המשכה מלמעלה – נתן לנו את תורתו, משה קיבל תורה מסיני ומסרה כו' יב, גם

(ראה פיה"מ לאדמוה"א ספק"ב: השחור שבעין . . שמצמצם לעצם הראי' . . דכה בהכריות שבעין היא בעצם ספירי דלובן שבעין*) – ולע"ל גם השחור יהי מאיר.

(* בפיה"מ שם מסיים, שע"י שנהפך השחור שבעין נעשה כח ההבטה חזק חך הרבה יותר (וראה גם רש"י האינינו לב, י: שחור שבעין שהמאור יוצא הימנו). ולכאורה י"ל, ששני אופנים בחזק אור הראי' שנעשה ע"י השחור שבעין דוקא: בפשטות – להיותו מצמצם את אור הראי'. ולפי אופן זה, השחור שבעין רק גורם הוא לחזק האור. ובפנימיות – שהשחור עצמו נהפך לאור, ולכן אורו חזק יותר. ולהעיר מת"ח נח (ס, סע"ב), שישנם ב' פירושים ב"חירוון האור מן החשך". ולהעיר גם מאוה"ת ורא ע' קטג. ע"ש.

ביאורים בתורת רבינו

את תשובה במניין המצוות, אלא רק את הוידוי; שלכאורה הוא תמוה: האם אדם שחטא לא חייב לעשות תשובה, ורק שאם החליט לעשות תשובה חייב לומר וידוי? והביאור בזה: אדם שפרק מעליו עול מלכות שמים לא יעשה תשובה מחמת ציווי, שהרי לא מעניין אותו מה שהקב"ה מצווה. הסיבה שיעשה תשובה היא באם יחליט מרצונו לשוב לה' (לקו"ת ח' לה ע' 23).

יא "מאיר האור שלה עצמה" כלומר שעצם הלבנה הוא בהיר ויש בו יכולת

הענין דלימוד התורה, למרות שענינה הוא שהאדם יבין, עד שע"י הבנתו יתאחד י' עם התורה שהוא לומד³⁴

- הרי עיקר הענין בזה הוא, לא שיוסיף משל עצמו, אלא אדרבה, הוא צריך להתייגע להבין מה שהתורה אומרת, לגלות מה התורה אומרת.

משא"כ ענין המצוות הוא בעיקר – לעשות את הקלף, צמר כו' לתפילין וציצית כמ"ש ועשיתם אותם – לעשות ולהוות, כביכול את המצוה³⁵: ומל' מעשין על הצדקה³⁶ י' – כופין – ונמצא שנפעל בהאדם המקיים את המצוה כפי' וביטול, ובל' המדרש³⁷ לצרף בהם את הבריות.

34 תניא פ"ה.

35 ויק"ר פל"ה, ו. וראה סנהדרין צט, ב. זח"ג קיג, א.

36 כ"י ליו"ד סי' רמת. וראה סנה' צט, ב. וראה ד"ה ויטע אשל תרצ"ט פ"ד. ובכ"מ.

37 ב"ר רפמ"ד. וש"נ.

ביאורים בתורת רבינו

את הפסוק "וקשרתם", הרי הפסוק עצמו הוא דברי הקב"ה. ואם כן, התורה היא בחינת 'מעלה' שירדה ונמצאת בפועל למטה. ואילו מצוות הם הן בחינת 'מטה' שמתנהג לפי ההוראות שלמעלה.

וראה במילואים בעומק יותר.

יג 'למרות שענינה הוא שהאדם יבין, עד שע"י הבנתו יתאחד..'

לכאורה הצורך בהבנה והשגה מבטא פעולה של זיכוך הנברא, אבל למרות זאת הדגש הוא על התורה, שהאדם עומד בתנועה לקלוט מה שהתורה אומרת ולא ליצור דבר חדש (חידוש) שלא ניתן למשה בסיני). וגם כאשר מדויק דברים בשכלו, הרי הדייק הוא שהקב"ה אמר את הדברים במילים כאלה שניתן לדייק מהם כך וכך.

[ונוסף לזה: ענין המצוות לא יצוייר אלא בצירוף עם מקיים המצוה: כל ענין המצוות (ציוויים) הוא ציווי לאדם – לא כהתורה שהיא נמצאת גם לפני שהאדם לומדה טו].

וכשם שישנו חילוק בין התורה והמצוות בנוגע להאדם, כך ישנו חילוק, ועוד ביותר הדגשה – בנוגע לכללות העולם:

התורה, למרות שמדובר בה אודות דברים גשמיים, מ"מ איננה מתלבשת בהם, ואין זה אלא שהיא דנה אודותם³⁸. משא"כ המצוות הן מלוכשות ממש בדברים הגשמיים שבהם מקיימים את המצוה, שהם גופא נעשים קדושה.

שזהו ג"כ אחד מהטעמים שהתורה משולה ל"אור היום" והמצוות ל"אור

38 "ולשון התלבשות (בתורה) הוא רק שם המושאל לבלבר" (ד"ה ויאמר משה תש"ד פ"כ).

יד "ומלשון מעשין על הצדקה .." מקור לשון זה הוא ביו"ד סימן רמ"ח, שם נפסק "כל אדם חייב ליתן צדקה, ומי שאינו רוצה ליתן בית דין כופין אותו עד שיתן מה שאמדהו ליתן". וכתב בכ"י (שם סעיף א) על לשון "כופין" - "מעשין".

טו "כהתורה שהיא נמצאת גם לפני שהאדם לומדה"

כלומר, התורה קדמה לעולם, והיא השקפתו של הקב"ה. אלא שהשקפת הקב"ה כוללת גם התייחסות לעולם - שבאם יהיה עולם, עלה במחשבתו שצריך להיות כך וכך. במקומה של התורה לא נוגע שיהיה הדבר בפועל, ויתכן שמקרה כזה לא יהיה לעולם. אין זו אלא השקפתו